САТИРА, ЈУМОР

ӘДӘБИЈЈАТ ВӘ ИНЧӘСӘНӘТ

29 ијун 1984-чү ил № 26 (2109)

Дүзү дүз, әјрини әјри

КҮЛҮШ ГУРШАҒЫ

РАЈМОН ДЕВО (Франса)

МӘН СИЗӘ ИНАНМЫРАМ

Бир дәфә иреләдәки машыны һәддән артыг сәрт өтүб кечдим вә полис нәфәри мәни сахлады.

— Сәнәдләринизи верин! — дејә ачыгла дилләнди.

— Сиз кимсиниз ки? — дејә мән садәлөвһ бир тәрздә сорушдум.

— Нечә јәʼни кимәм? — Полис нәфәри аз галды мәним бу суалымдан сонра јериндә һоппансын. — Полис!

— Мән сизә инанмырам, — дејә мән күлүмсәдим.

— Нечә-ә-ә? — Онун сир-сифәти гыпгырмызы гызарды, көзләри дә аз галды һәдәгәсиндән чыхсын.

— Мән сизә инанмырам, — дејә сакитчә тәкрар етдим. — Әввәлчә сиз мәнә сүбут един ки, доғрудан да полис нәфәрисиниз.

Полис нәфәри пиштахта үстүндәки балыг кими ағзыны ачыб-јумду, сонра боғуг сәслә:

— Бәс әјнимдәки форманы көрмүрсүнүз? — сорушду.

— Көрүрәм, нијә көрмүрәм... Амма бу форма гәтијјән сизин әјнинизә дејил. Мән сизә нә гәдәр чох бахырамса, бир о гәдәр дә әмин олурам ки, шүбһәләрим әсаслыдыр...

— Бу нә сөзләрди данышырсыныз? — дејә полис нәфәри гышгырды вә инди дә онун сифәти сызылмыш кавалы рәнкини алды.

— Чох ади сөзләрди. Сизин бу форманыз... һәлә әлиниздәки бу чубуг...

Полис нәфәри титрәјән әлини галдырыб чубуға бахды:

— Ади полис чубуғуду дә...— дејә мызылдады.

Мән чох гуру шәкилдә:

— Орасына һәлә бахарыг...— дедим. — Сәнәдләринизи көстәрин!

Полис нәфәри үрәккетмәси олан адамлар кими, бир-ики дәфә чијинини атды, сонра әлини чибинә салды вә вәсигәсини чыхарыб мәнә узатды.

— Белә... — дејә мән бир прокурор аһәнки илә дилләндим. — дејәк ки, бу сизин вәсигәниздир, һәрчәнд мән буна әмин дејиләм. Јахшы, белә һесаб едәк ки, куја сиз доғрудан да полис нәфәрисиниз. Онда кәрәк мәним суалларыма чох асанлыгла чаваб верәсиниз, чүнки һәр һансы бир полис ишчиси бу суаллара күнүн һәр һансы вахты көзүјумулу чаваб верәр. Мисал үчүн, Осман булварына нечә кетмәк олар? А, сиз сусурсунуз, мон шер? Сиз анчаг көзләринизи ојнадырсыныз, амма әсл полис нәфәри јолу көзләри илә көстәрмәмәлидир, елә дејилми?

Полис нәфәри нәдәнсә иниләди вә бир балача јериндә јырғаланды. Мән истәдим ки, онун башыны сығаллајым, бир аз сакит еләјим, амма сонра бир автомобилчи кими бүтүн инчикликләрим јадыма дүшдү вә даһа да амансыз олдум.

— Јахшы, Осман булварынын јолуну көстәрә билмирсиниз, онда башга бир суала чаваб верин: мән јашыл ишыгда машыны сүрүб јоларычындан кечмәк истәјирәм, бу вахт бәјүрдән мәни башга бир машын вурур. Сиз о гулдурла нә едәчәксиниз?

— Мән... мән ону јахалајачағам...

Мән гәтијјәтлә:

— Јаландыр! — дедим.

Полис нәфәри горха-горха:

— Нијә? — дејә донгулданды.

— Она көрә ки, лазым олан вахт сиз өз јериниздә олмурсунуз, сизи тапмаг мүмкүн олмур.

О, күчлә удгунду вә итаәтлә башыны тәрпәтди.

— Јахшы... — дејә мән алтдан јухары ону сүздүм. — Дејәк ки, мисал үчүн, лап елә мән өзүм гырмызы ишығa бахмајыб сүрүрәм, онда сиз мәнә нә едәчәксиниз?

— Һеч нә.

— Нијә?

— Она көрә... она көрә ки, биз һеч вахт јеримиздә олмуруг.

— Һә, бах, белә, мүсјө... Ахыры ки, биз дил тапдыг. Сиз јериниздә дејилсиниз, мән дә кетдим. Оревуар, мон шер.

Мән сүрүб кетдим.

Күзкүдә јериндә донуб галмыш полис нәфәри көрүнүрдү.

Тәрчүмә етди **МОЛЛАБАЛА**

ГУЗУГУЛАҒЫ, БАҒАЈАРПАҒЫ

«ИСТЕʼДАД»

Сүбһан өзүндән разы һалда әлини китаб рәфинә узатды. Пешманлады, әлини рәфдән чәкди, креслонун гырағына дирсәкләнди. Ахшам кедәчәји тој барәсиндә дүшүндү: «Шәрт дејил ки, елә классикләрдән сөһбәт салам. Һеч өз шеʼрләрим дә пис дејил. Мәчлис апармағым да ки, чамаатымызын хошуна кәлир. Даһа мәнә нә лазымдыр». Бу минвалла Сүбһан ахшамкы тоју гијаби зијарәт етди. Архајын-архајын бығалты күлүмсәди. Бир аилыға кечән шәнбә күнү гоншусу Һәсән кишинин оғлуна етдији тој мәчлисини хатырлады. Һәсән киши масабәји олмағы Сүбһана тәклиф етмишди. О да еʼтираз етмәјиб бојнуна көтүрмүшдү. Сүбһан ешитдикләриндән, билдикләриндән тоггушдуруб мәчлиси идарә едә билмишди. Дәбдәбәли сағлыглар, бадәләрин чинкилтиси инди дә гулагларында иди. «Јахшы олду ки, тојда колхоз сәдрини тәʼрифләјиб көјләрә галдырдым. Кишинин рајонда бөјүк һөрмәти вар. О, истәсә рајон тәшкилатлары гаршысында мәсәлә галдырыб мәни ирәли чәкдирәр. Нә вахтачан елә кәнддә китабханачы ишләјәчәјәм. Залым оғлу Мәчид мүәллим олмасајды, елә он ил әввәл дә ирәли кедәрдим. Елә бил мәктәб дәдәсининкидир. Аттестасија вахты «тутдуғу вәзифәјә лајиг дејил» дејә мәни мәктәбдән узаглашдырды. Јохса индијә кими әдәбијјат, тарих, әмәк тәʼлими, бәдән тәрбијәси дәрсләрини јаваш-јаваш өзүмчүн кечирдим. Мәрдимәзарлар «китабханачылыг техникумуну гуртарыб, гој орада ишләсин» дејә мәнә манечилик төрәтдиләр. Нолар, онлар онлар олсунлар, мән дә мән. Мәсәл вар, аллаһ бир тәрәфдән бағлајанда, дикәр тәрәфдән ачар. Машаллаһ, јахшы тамада кими сорағым тезликлә бүтүн рајона јајылар. Чалышыб јазы-позу да чап елэтдирәрәм. Онда көрәрләр ки, аналар нечә оғуллар доғуб...».

Ширин хәјаллар ичәрисиндә мүркүләјиб јухуја кетди. Әввәлчә чох гарышыг јухулар көрдү. Сүбһан көрдү ки, ону рајон мәркәзи китабханасына директор гојублар. Чохлары онунла мәсләһәтләшир, һесаблашыр, «Баш үстә, Сүбһан мүәллим, дүздүр», — дејирләр. Сонра көрдү ки, Бакыдан һөрмәтли шаирләрдән бири рајона гонаг кәлиб. Көрүш ахшамында јанашы әјләшибләр. О да өз шеʼрләрини шакрә охумаға башлајыр...

— Сүбһан гардаш, нә олуб, ахшам јатмамысан бәјәм?

Кәнд китабханасынын хадимәси Зибејдә арвадын сәси ону јухудан ојатды. Креслодан атылыб јан-јөрәсинә бахды. Көзү дивардакы зәнкли саата саташды. Саат једди иди. Зибејдә арвада мәһәл гојмајыб гапыја јөнәлди. Сонра дала гајыдыб хадимәјә мүрачиәтлә:

— Мән кечикирәм. Тоја кедәчәјәм. Ишини гуртарыб евә дөнәндә јолүстү бизимкиләрә дә билдир ки, тојдајам.

▲

Мәчлис гызышмышды. Бадәләр тез-тез долуб-бошалыр, бејинләр думанлашырды. Тој саһибләринин үнванына чохлу сағлыглар, тәʼрифләр дејилирди. Сүбһан дил-боғаза гојмур, елә һеј данышырды. Арабир өз јаздыгларындан да хырыд едирди.

Спиртин тәʼсириндән бејни думанланмыш чаванлар чоху она чәпик чалдылар. Мүғәнни маһны охумаға башлајанда Сүбһан јанында әјләшмиш әдәбијјат мүәллими Дадашын гулағына пычылдады:

— Дадаш мүәллим, нечәди, шеʼрләрим хошуна кәлир?

Мүсаһиби сөһбәт узанмасын дејә тез чаваб верди:

— Нијә ки, пис дејил.

— Бәс мәнә һекајә мөвзусу верәчәкдин. Нә олду? Јохса истәмирсән мән мәшһурлашым.

— Нијә истәмирәм, а киши?

— Онда десәнә.

Дадаш мүәллим көрдү ки, һәриф әл чәкән дејил. Мүғәнни дә маһныарасы муғамата башлајыб. Уста Зејнал һекајәсинин мәзмунуну нағл еләди. Тәкчә уста Зејналын адыны дәјишиб уста Фәрәч гојду. Дадаш мүәллим данышдыгча Сүбһан башыны тәрпәдиб «чох әʼла, чох әʼла» деди.

Шәнлик бир хејли давам едиб сона јетди. Гоһум-гоншулар, гоһумлар, достлар һәрә өз евинә дағылышдылар. Сүбһан да мәмнун һалда евә гајыдыб хор-хор чәкәрәк јатды...

Сүбһан бир ај иди ки, «Әдәбијјат вә инчәсәнәт» гәзетини нәзәрдән кечирир, һекајәсинә раст кәлмирди ки, кәлмирди. Нечә дәфә өз-өзүнә дејинәрәк шикајәтләнмишди: «Истеʼдадлары билмирәм нијә боғурлар. Мәним әсәрим чохларынынкындан јахшыдыр». Арада табламајыб баш редакторун үстүнә телеграм да көндәрмишди ки, шеʼбә ишчиләри мүәллифләрлә пис әлагә сахлајырлар. Көзәл әсәрләри нәинки дәрч етмирләр, һеч чаваб да көндәрмирләр. Телеграмын алтына ады илә јанашы, јеничә көтүрдүјү тәхәллүсүнү дә јазмышды: Сүбһан Сәһәр.

Сон вахтлар сәбри түкәндијинә көрә гәзет алмаға рајон мәркәзинә кедирди. Ахырынчы дәфә јенә гәзетдә имзасыны тапа билмәјиб бәрк дилхор олду. Ахырынчы сәһифәдә көзүнә «Әдәби оғурлуг» сәрлөвһәли бир реплика саташды. Репликаны охујанда јериндә донуб галды. Рәнк алыб, рәнк верди. «Вај, вај, дәдәнә ләʼнәт, Дадаш мүәллим», — дејиб кәндә јолланды.

Јај тәʼтили олдуғундан Дадаш мүәллими тапа билмәди. Дедиләр ки, Кисловодскда истираһәт едир. Сују сүзүлә-сүзүлә ишләдији китабханаја кәлди. Ч. Мәммәдгулузадәнин «Уста Зејнал» һекајәсини тапыб охумаға башлады.

Вагиф **СӘМӘДОВ**

ДОСТ ТӘБӘССҮМҮ

СТАНИСЛАВ СТРАТИЈЕВ (Болгарыстан)

ШӘХСИ ФИКИР

Иштирак едирләр:
1. Әр.
2. Арвад.

(Сәһәрдир. Петров тәләмтәләсик сәһәр хөрәјини јејиб ајаға галхыр. Финчандакы кофени башына чәкиб додагалты зүмзүмә едә-едә күзкүнүн габағына кечир. Галстукуну, уст-башыны дүзәлдир. Портфелини көтүрүб отагдан чыхмаг истәјәндә ајаг сахлајыр. Костјумунун, плашынын чибләрини төкүшдүрүб нәји исә ахтарыр. Шәһадәт бармағыны кичкаһына дирәјиб нәји исә јадына салмаг истәјир, әлини јелләјир. Сонра јенә башлајыр чибләрини ахтармаға. Арвад мәтбәхдән әлини силә-силә чыхыб кишисинә јахынлашыр).

АРВАД — Нә ахтарырсан, киши?

ӘР — Өз шәхси фикрими ахтарырам, арвад, билмирсән һара гојмушам?

АРВАД — (Кишисинин домбаг чибинә ишарә едәрәк) Бәс бу нәдир?

ӘР — Бурун дәсмалымдыр. Көрәсән мән бу шоғәриби һара гојмушам. (Портфелини әләк-вәләк едиб бахыр, јенә тапмыр). Елә бил бир парча јағлы әппәк олуб јоха чыхыб. Јохдур ки, јохдур! Бәлкә сән биләсән јерини?

АРВАД — Аллаһ билир һара сохмусан. Бир әмәллибашлы фикирләш, тәләсмә. Чохдандыр мәним дә көзүмә дәјмир.

ӘР — Ахтармадығым јер галмајыб, чибләрими төкүшдүрмүшәм, портфелимә бахмышам.

АРВАД — (Нәји исә хатырлајыр) Дајан, дајан, јадыма дүшдү. Мән билән, сән ону кечән илин јанварында көтүрмүшдүн, идарәнизин иллик планы тәсдиг олунанда. Јадына сал көр сонра һара гојмусан?

ӘР — Јох, арвад, онда көтүрмәмишдим. Дәли дејилдим һа, планын мүзакирәсинә өз шәхси фикримлә кедәм.

АРВАД — Әкәр онда көтүрмәмишдинсә, јәгин идарәнизин рәһбәрләрини назирлијә мүшавирәјә чағырмышдылар һа, бәлкә онда көтүрүбсән?

ӘР — Јох, арвад, онда да көтүрмәмишдим. Һансы сәфеһ назирлијә өз фикри илә кедәр? Назирликдә нә десәләр, разылығымызы билдиририк, вәссалам. Нә еʼтираз, нә шәхси фикир?!

АРВАД — Елә исә бәс һардадыр көрәсән? Әввәлләр вар иди, ахы, мән дә көрмүшдүм. Евдән чыхыб гачмајачагды ки!

ӘР — Мән дә билирәм әввәлләр вар иди. Инди исә јохдур, јохдур, вәссалам.

АРВАД — Дурдуғумуз јердә ишә дүшмәдик? Сәнин бу аңдыра галмыш фикрин көрәсән һансы чәһәннәмдә ит-бата дүшүб?

ӘР — Нә билим, валлаһ. Лап башымы итирмишәм.

АРВАД — Һә, јадыма дүшдү. Гулаг ас, көр сәнә нә дејирәм. Сән өз фикрини, нәјди онун ады, һә, Семјонов, бах, онун иშдән чыхарылмаг мәсәләси мүзакирә олунаҹагды һа, бах, онда көтүрдүн. Билирсән дә һансы Семјонову дејирәм. Нә демишдисә, һансы бир јениликирәли сүрмүшдүсә, баш директорун гәзәбинә дүчар олмушду, јадына кәлир?

ӘР — Јадыма кәлмәјинә кәлир Семјоновун мәсәләси. Амма онда да көтүрмәмишдим. Нијә дә көтүрәјдим? Семјоновун мәсәләси мүзакирә едиләндә, јалныз јухарынын гәрарыны мүдафиә еләмәк лазым иди, биз дә еләдик. Бир дә ким иди бу барәдә бизим фикримизи сорушан?

АРВАД — (Гардиробун гапысыны ачыр) Бәлкә бурдадыр, сәнәдләрин арасында.

Ахы, сән һәмишә ону сәнәдләрлә бир јерә гојурдун.

ӘР — Орасы еләдир. Амма билмирәм бир дәфә нечә олдуса көтүрдүм, сонра һара гојдуғум јадыма кәлмир ки, кәлмир.

АРВАД — (Сәнәдләр гојулан мүчрүнү көтүрүб бахыр, башыны булајыр) Бурада да јохдур... Јахшы, киши, бир мәнә де көрүм, ахы, нечә олду ки, бирдән-бирә шәхси фикрин сәнә лазым олду?

ӘР — Мәни сорғу-суала тутма, арвад, олду да!

АРВАД — Әсәбиләшмә, сән чаныны. Иншир, идарәдә сорушсалар, дејәрсән евдә гојмушам.

ӘР — Орасы еләдир. Буну демәјә дејәрәм. Амма мәни дилхор еләјән будур ки, бирдән доғрудан да салыб итирмиш оларам бу шоғәриби. Бәс онда нечә олсун?

АРВАД — (Бәсдидејинчә күлүр) Паһ атоннан! Итирмисән итирмисән дә, дүнја дағылмајыб ha! Онсуз даһа јахшы!

ӘР — Јох, арвад, елә демә! Шәхси фикирсиз дә јарамаз. Ахы, идарә адамыјам. Һарадаса мәним дә фикрими соруша биләрләр. Иншир, бәлкә бирдән лазым олду... Јох, јох...

АРВАД — Ај лазым олду, ha! Балам, нечә вахтдыр онсуз кечинмирик? Иннән белә дә кечинәрик. Онсуз ишимиз дај да јахшы кедәр, хоруз јох иди, сәһәр ачылмырды?

ӘР — Һәр һалда... Һәр һалда... Јох, онсуз мүмкүн дејил. Һеч олмаса, јерини билмәлијик, ја јох?

АРВАД — (Фикирләшиб јенә гардеробу ачыр. Кејим палтарларынын чибләрини ахтарыр) Муштулуғуму вер, киши, тапдым! Һеч демә, сән ону көһнә палтонун чибинә гојубсанмыш, јәни ил бундан габаг кедијин зәһләм кетмишин!

ӘР — Бир кәл, өпүм сәни, арвад. Инди јадыма кәлир. Инишил гышда билмирәм һарадаса лазым олду, көтүрүб палтомун чибинә гојдум. Бир көр еј, нә јахшы олду бунун тапылмасы!

АРВАД — Белә тез севинмә, киши. Мән бу палтону химчисткаја вермишдим. Гој бир бахаг көрәк хараб олмајыб ки? (Арвад портманата охшајан бир шејин о тәрәфинә-бу тәрәфинә бахыр. Үфүрүб үстүнүн тозуну тәмизләјир, әнлүјүнә силиб ичинә бахыр). Шүкүр, хараб олмајыб. Нечә варды, еләчәдир, тәптәзә!

ӘР — Әлбәттә, тәзә олмалыдыр! Мән ону һарда ишләтмишәм ки, көһнәлсин? Ондан һеч истифадә еләмәмишәм, ахы.

АРВАД — Чох јахшы олду, инди мән палтону апарыб чардаға гојарам, нимдаш палтоларын арасына. Сән ону бир дә кејмәјәссән, елә дејил?

ӘР — Әлбәттә, кејмәјәчәјәм. Бәс тәзә дублјонкамы нәјә көрә алмышам.

АРВАД — Киши, кәл сәнә бир мәсләһәт верим. Иннән белә өз фикрини елә бир маншыр јерә гој ки, лазым олан чими тапасан. Мүчрүләрдән биринин ичинә гој. Јада гојкинән сәнәдләрин арасына.

ӘР — Мүчрүјә гојум, дејирсән?..

АРВАД — Дајан, дајан, тапдым. Ән јахшысы будур, өз шәхси фикрини апарыб гојасан әманәт кассасына. Ән еʼтибарлы јер орадыр.

ӘР — (Севинчлә) Әһсән сәнә, арвад! Јахшыча тапмысан. Јохса башга јерә гојсам, јенә нә вахтса башлајачағам ахтармаға...

Тәрҹүмә едиб сәһнәләшдирәни

Ә. ГАСЫМОВ

ТӘБРИЗ ГӨНЧӘЛӘРИ

ҺАРАДАН КӘТИРИБСӘН?

Мәсчиддән хал-халча оғурламыш оғрудан сорушдулар:

— Әкәр гијамәт күнү аллаһ сәндән сорушса ки, нә үчүн мәним евимдән оғурлуг едирсән? Онда нә чаваб верәчәксән?

Оғру деди:

— Әввәла, аллаһ мәндән сорушмаз. Әкәр иншир сорушса, онда белә дејәрәм:

— Худаја-худавәнда, сән ки, өмрүндә нә бир јердә ишләмисән вә нә дә бир јердән мааш алмысан, бәс онда бу гијмәтли хал-халчаны һарадан кәтирибсән?

◆

БЕЛӘ ТЕЗ ЈОХ!

Һансы шәһәриндә мәсчидләриндән бириндә ахунд ағa тәмтәраглы монзәдән сонра узүнү орадакы мөʼминләрә тутуб демишди:

— Ким беһиштә кетмәк истәјирсә ајаға дурсун?

Мәсчид әһли ајаға галхыр. Ахунд нәзәрләрини доландырыб көрүр ки, габаг әлдә бир нәфәр ајаға дурмајыб. О, дәрһал сәсләнир:

— Чамаат, отурун!

Мөʼминләр һамысы отурдугдан сонра ахунд үзүнү бајаг ајаға галхмајан адама тутуб сорушур:

— Бәс нә үчүн сиз бајаг ајаға галхмадыныз? Мәјәр беһиштә кетмәк истәмирсиниз?

Һәмин шәхс ајаға галхыб белә чаваб верир:

— Нијә, мән дә беһиштә кетмәк истәрдим, амма бу мөʼминләр кими белә тезликлә јох!

◆

ГОРХУРАМ ЧӨРӘЈИМ КӘСИЛӘ!

Мәчлис депутатларынын бириндән сорушдулар:

— Нијә кечәләр ағзыны бағлајыб јатырсан?

О, һүркә-һүркә деди:

— Горхурам јухуда ағзымдан сөз гачырдым вә бу да чөрәјимин кәсилмәсинә сәбәб ола.

◆

МӘҺКӘМӘДӘ

Теһран мәһкәмәләринин бириндә мәһкәмә вахты һакимин гәләми мизин үстүндән дығырланыб јерә дүшдү. Салондакылардан бири ајаға галхараг деди:

— Чәнаб һаким, күлүнкүнүз јерә дүшдү, лүтфән бујуруб көтүрүн!

Һаким әсәбиләшәрәк гышгырды:

— Ахмаг, көрмүрсән бу, күлүнк јох, гәләмдир?

Тамашачы истеһзалы тәрздә:

— Гәләм олмағына гәләмдир, амма иш орасындадыр ки, сиз чамаатын гәбрини онунла газырсыныз!

◆

ГУРБАН БАЈРАМЫ

Вәзирләрин бириндән сорушдулар:

— Новруз бајрамыны чох севирсән, ја гурбан бајрамыны?

— Әлбәттә, гурбан бајрамыны, — дејә вәзир чаваб верди.

— Билмәк олмаз ки, нијә?

— Мәни вәзирлијә чатдыран — «Бәли, бәли, гурбан!» — демәјим олуб. «Бәли, бәли, новруз!» — десәјдим бу мәгама чата билмәздим.

Мәммәдрза **АФИЈӘТ**

ЈУМОР УСТАЛАРЫ

Ротман вә Маковски

Сирк һәвәскарлары вә бу саһәнин хиридарлары үчүн ики ад хүсусилә әзиздир: Маковски вә Ротман. Бири чәлд, чевик, бөјүр-башындакыларынын әһвал-руһијјәсини о саат дәјишмәји бачаран, һәр чыхышында зебр кими золаг-золаг көјнәк кејинән, о бириси бир аз каһал, һеч шејлә ону тәәччүбләндирмәк мүмкүн олмајан, иш вахты әјнинә ири, јумру-јумру данрәчикли көјнәк кејинән ики дост; Ротман вә Маковски. Тамашачылар «Маковски вә Ротманын програмында...», «Маковски вә Ротманын репризләри», «Маковски вә Ротманын мүвәффәгијјәтләри» сөзләрини тез-тез ешидибләр, мәтбуат сәһифәләриндә бу һагда вахташыры охујублар. Бу клоун дуети Сирк вә Естрада Дөвләт Инчәсәнәт Мәктәбинин диварлары арасында јаранды. Мәктәбдә онларын истигамәтләри бамбашга иди. Һенрих Ротманын валидејнләри сирк артистләрији. Ата сәһнәдә сатирик куплетләрин ифачысы кими танынмышды. Ана сеһрбаз Клео Доротти илә бирқә чыхыш едирди. Һенрих көзүнү ачыб Карандашы көрүбдү, мәшһур Јенкибарова бахыбды, бир сөзлә, көрүб-көтүрүбдү. Ротман һәлә мәктәблијкән Саратов пионерләр сарајынын театр студијасында чыхыш едибдир, танынмыш режиссор Натаља Иосифовна Сухастовадан чох шеј өјрәнибди. Ротман ики клоун нөмрәсинин — «Бокс» вә «Ағырлыггалдыранлар»ын мәсләһәтчиси вә иштиракчысы олубдур. Орта мәктәби битирәндән сонра Һенрих Саратов Драм Театрында епизодик ролларда чыхыш еләјибди, өз чидди ролларыны белә комик үнсүрләрлә зәнкинләшдирәрди. Кеннади Маковски нижнитакилдир. Фәһлә аиләсиндә дүнјаја көз ачыбдыр. Һәлә орта мәктәбдә охујанда валидејнләри көрүрдүләр ки, ону нә физика марагландырыр, нә дә техника. Ишипешәси ону-буну күлдүрмәкдир, бамәзәликдир, шебәдә гошмагдыр. Мәшһур артистләрин Ераст Гарини, Михаил Жарову, Борис Андрејеви елә јамсылајырды ки, елә бил онлары итәләјиб јерләриндә отурубду.

1958-чи илдә Сирк вә Естрада Дөвләт Инчәсәнәт Мәктәбинә гәбул едилдиләр. Ротман естрадачы Серкеј Кашталјанын групуна дүшдү. Маковски мүәллими Борис Брејевдән чох шеј өјрәнди. Онлар мәктәбин театр студијасында мәшғул оларкән Чеховун инчә јуморла јазылмыш һекајәләринә тез-тез мүрачиәт едирдиләр вә бу әсәрләрин мәтләбини, гајәсини тамашачылара сөзлә јох, һәрәкәтлә чатдырырдылар. Пантомимаја мүрачиәт әллинчи илләрин сонларында хүсусилә күчләнди. Буну бәʼзи сәнәтшүнаслар мәшһур Марсел Марсонун Вәтәнимиздәки гастрол сәфәрләрилә бағлајырдылар. Онлардан бири јазырды ки, инчәсәнәтин бу гәдим нөвү артыг там јени гијафәдә тәгдим едилир. Јазычы Виктор Шкловски Ротманын, Маковскинин пантомимләринә бахандан сонра јазырды: «Бүкүнкү клоунлар өзләриндән әввәлкиләриндән чох-чох фәргләнирләр. Бу күн онлар чаванлашыблар, көзәлләшибләр. Һәрәкәтләри јапышыглыдыр, үрәјәјатымлыдыр». Маковски вә Ротман үчүн Карандаш, Михаил Шујдин, Аркади Рајкин, Јури Никулин һәгиги мәʼнада јарадычылыг мәктәби иди. Ики достун ојнадығы «Су» вә башга-башга нөмрәләр аз бир заманда мәшһурлашды. Лакин онлар өјрәндикләри илә кифајәтләнмирдиләр. Күнбәкүн, ајбаај, илбәил сәнәтләрини тәкмилләшдирирдиләр. Чох-чох сонралар өз севимли мүәллимләри һагда јазырдылар ки, биз сизә өмрүмүз боју миннәтдарыг, әзиз мүәллимләримиз! Чүнки сиз бизә мүстәгиллик өјрәтдиниз, арзуларымыза ганад тахдыныз, сиз һәмишә вар олун. Сәнәт көјләриндә биз өз ганадларымызла учдуг. Даһа сонра «Илк мүкафат» репризи бүтүн өлкәдә шөһрәт газанды. Мәшһур Јенкибаров кәнч достларынын ојунларына бахыб јазырды ки, мән интеллектуал комизми алгышлајырам. Ротман вә Маковски ССРИ-нин һәр јериндә, ән мәшһур манежләрдә, о чүмләдән Ленинград вә Москвада вахташыры чыхыш еләјирдиләр. Онларын һәр чыхышы алгыш шәлаләсинә дөнүрдү. Достлары артыг харичи сәфәрләр көзләјирди. Әввәлчә Кубаја, сонра да Мексикаја јолланачаглар. Һаванада мәшһур пәләнк тәʼлимчиси Ирина Бугримовадан сонра онларын чыхышлары башланырды вә һәр чыхыш достлара севинч чәләнки бәхш еләјирди. Азадлыг адасында оларкән мәшһур шаир Никола Килјенин гонағы олдулар, Кубанын милли балет усталарынын чыхышларына бахдылар. Инчәсәнәт мәктәбинә јолландылар. Ернест Һемингуејин ев-музејинә баш чәкдиләр. Онларын гастрол сәфәрләри Кубанын милли бајрамлары илә бир вахта дүшмүшдү. Сәһәрдән ахшамадәк, ахшамдан сәһәрәдәк күчәләрдән инсан ахыны әскилмирди. Чалан ким, ојнајан ким, атәшфәшанлыг, рәгсләр, рекламлар, үстәлик дә Ротманын, Маковскинин мәʼналы күлүшләри. Күлүш күлүшә гарышмышды. Мексикада совет сирк усталарынын илк чыхышы олачагды. Мехико севимли гонагларынын јолуну көзләјирди. Ики мин сәккиз јүз метр дәниз сәвијјәсиндән һүндүрлүкдә олан бу шәһәрдә әлли дәрәчә истиди. Тамашалар мүвәффәгијјәтлә кечди. Маковски вә Ротманын Латын Америкасы өлкәләриндәки пантомимләри хүсуси мүвәффәгијјәт газанды. Корридонун пародијасыны чыхаранда гызмыш өкүз јеринә сәһнәјә «инәк» бурахылмышды вә гәрибә орасыдыр ки, бајағдан уғунан чамаатын үстүнә елә бил бирдән-бирә гајнар су чиләнди. Һеч бир алгыш гопмады. Тамашачылар пародијаны гәтијјән хошламамышдылар. Сән демә, јүз илләрин әнәнәсини — милли гүрур һисси кечирдикләри өкүз дөјүшүнү ләғәзә гојмаг кими гәбул еләјибләр. Бу нөмрә нөвбәти чыхыш заманы програмдан чыхарылды. Мәһз бу өлкәдә чыхарылды. Јенә дә күлүш, јенә дә алгыш. Гәзет сәһифәләриндә нечә-нечә тәʼриф үнванлы мәгалә. Онлар сонралар Аркентинада, Бразилијада, Уругвајда, Чилидә, Јапонијада, Австријада, АФР-дә, Һолландијада, Исвечрәдә, Финландијада, АБШ-да вә ән нәһајәт, Југославијада чыхыш етдиләр. Харичи өлкәләрә, хүсусилә капиталист өлкәләринә олан бу сәфәрләр һәм дә сијаси әһәмијјәт кәсб едирди. Өлкәләри, халглары бир-биринә јахынлашдырмагда јумор һиссинин ојнадығы рол барәдә харичи мүхбирләрин суалларына чаваб верәркән Јури Никулин јазырды ки, клоун Олег Поповун башчылығы илә совет сирк усталарынын Инкилтәрәдәки илк чыхышы сијаси чәһәтдән дә әһәмијјәтли олду. Бөјүк уғурла кечән бу чыхышдан сонра минләрлә инкилтәрәли Инкилтәрә—Совет Достлуг Чәмијјәтинә үзв олдулар.

Ротманла Маковскини Чикагода коммунистләр өз јығынчагларына дәʼвәт етдиләр. Бир зәнчи онлара јахынлашыб тәмиз рус дилиндә данышараг деди ки, мән дә зәнчијәм, Совет Иттифагында узун илләр сиркдә чалышмышам. Америкаја гајытмышам ки, зәнчиләрин тарихи музејинин тәшкил етмәкдә һәмвәтәнләримә көмәк едим.

Маковски илә Ротман Аркентинада чыхыш едәркән мәшһур франсыз мүғәннси Шарл Азнаурла таныш олдулар. Лолитта Торрес онларын көрүшүнә кәлмишди. Австријада бу ики дост фабрикдә, кимсәсиз ушаглар евиндә, Финландијада тәләбәләр гаршысында, АФР-дә сәнаје мүәссисәләриндә, АБШ-да клоунлар клубунда, Бостонда госпиталда чыхыш етдиләр. Һансы бир өлкәдә чыхыш етсәләр, һарә кетсәләр белә устадлары Аркади Рајкинин мүдриклији, Рајкин дәринлији, Рајкин сәмимијјәти онларын сәнәт девизи иди вә сәнәтә олан бу бөјүк мәһәббәт онлары Күлүш дағынын зирвәләринә апарырды.

РОТМАН вә МАКОВСКИ Рач КАПУРЛА бирликдә.

«Д. Д. Ә. Ә.»

БИР ЧИМДИК ИСТИОТ

АЛЛАҺВЕРДИ ҺАЧЫЈЕВ

ЈАДДЫР, ИНАН

Дајымын ишләри, достум, һәләлик ходдур, инан,
Кишинин һөрмәти һөрмәт, өзү дә оддур, инан.

Башыма гахма ки, түнддүр мәчази јадлар үчүн,
Тәрслији тутмасын һа, тутса јаман чоддур, инан.

Она мән гурбан олум, бир балача зәррәси дә,
Јандырыр өзкәләри, санки тәзә јоддур, инан.

Атачаглар чулуну бајыра, сөз вар, билирәм,
О бизә јад олуб әввәл, о елә јаддыр, инан.

ДОДАГГАЧДЫ

БАНЧО БАНОВ (Болгарыстан)

ӘН ЈАХШЫ КӨМӘКЧИ

(ТӘМСИЛ)

— Директорам, тәк өзүм ишләјирәм, нә вахтдыр,
Динчлик мәндән узагдыр.—
Өз мешә достларыны топлајараг башына,
Шир һәмин сөзләр илә башлады чыхышына.
Әлавә едиб деди:
— Гәти гәрарым инди
Будур ки, мешәмиздә һәр јана чапасыныз,
Мәним үчүн лајигли көмәкчи тапасыныз.—
Будур хаһишим сиздән,
Кедин, көзләјирәм мән.
Кој мешәдә аз гала лап күнбатана кими,
Һамы јатана кими
Мүбаһисә, мәсләһәт кетди,— кими чағырды,
Кими улады, кими һүрүб бар-бар бағырды...
Ахырда дөрд намизәд тапдылар хошакәлән.
Кадрлар шөʼбәсинин мүдири Ағачдәлән
Кәлиб, Шир гаршысында тәʼзим етди һөрмәтлә,
Биринчи намизәди нишан верди чүрʼәтлә:
— Фил.
— Јох, јох, лазым дејил!—
Деди Шир.— Әндамы вар,
Зорбадыр, чох јер тутар.
— Онда Кирпини көтүр,
Һәр бир сөзү гәтидир,
Тәнгиди чох итидир...
— Ат кетсин, бирдән өзүм кечәрәм тиканына!
— Бәс чалаған нечәдир, мешәнин һәр јанына
көз гојар,
Түкү-түкдән сечә билән
көзү вар.
— Јох. Чох һүндүрдән учур бу гуш.
— Бәс Түлкү нечә?
— Јарамаз, һеч јарамаз! Јаман һијләкәрдичә.
Бир-биринин ардынча ад сајылды нә гәдәр:
Ләләкләр, сүрүнән, ја да дөрдајаглылар...
Нә етмәк? Шир-директор тәрс кими һеч бир кәси
Көтүрмәк истәмәди өзүнүн көмәкчиси.
Гәзәблә нәриләјиб Шир сөјләди ахырда:
— Демәли, мәнә лајиг көмәкчи јохдур бурда?!
Бу вахт кимсә учадан Шири тәкрар еј.ләди,
Гәрибә сәда илә,
Гәдибә әда илә:
— Јохдур! Јохдур!— сөјләди.
— Нә?— дејиб дирчәлди Шир.— Әвәзедилмәзәм мән?
Ширин башынын үстән
Јенә кәлди һәмән сәс:
Бәли, әвәзедилмәз!
Һамы ајаға галхды,
Һамы јухары бахды.
Көрдүләр аллы-күллү, тәптәзә архалыгда,
Тутугушу өзүјчүн јелләнир бир будагда...
— Достлар! Ишләдијим јер елә јерди ки, бура
Лазымлы, кәрәклидир
Бу Тутугушу, ура!
О әсл истеʼдаддыр, көрүнүр, лап јүз верстдән!
Көмәкчи көтүрүрәм бу Тутугушуну мән.

Чевирәни Һикмәт **ЗИЈА**

ЕЛДӘН-ЕЛӘ, ДИЛДӘН-ДИЛӘ

Имтаһан заманы профессор тәләбәдән сорушур:

— Суалларда бир чәтинлијиниз јохдур ки?

— Хејр, профессор, — дејә тәләбә чаваб верир, — амма чавабларда чәтинлик чәкирәм.

▲

Бир нәфәр тәләбә достуна дејир:

— Әкәр декан сәһәр мәнә дедији сөзү кери көтүрмәсә, мән коллечи тәрк едәчәјәм.

— Декан сәнә нә деди ки?

— О деди ки, мәни коллечдән харич едәчәк.

▲

Тәләбә:

— Профессор, мән билдикләрим үчүн сизә миннәтдарам.

Профессор:

— Оһ, белә хырда шејләр үчүн тәшәккүрә дәјмәз.

▲

— Ата, јадындадыр, сән мәнә коллечдән нечә говулдуғуну данышмышдын?

— Һә, јадымдадыр.

— Дејирәм, ата, көрүрсән нечә дә дүз дејирләр ки, тарих һәмишә тәкрарланыр.

▲

— Мән капитан Вилјаны көрә биләрәммн?

— Бәс сиз онун нәјисиниз?

— Бачысы.

— Сизинлә көрүшә чох шадам, мән дә онун анасыјам.

Инкилис дилиндән чевирәни **Елмира ӘЛИЈЕВА**

ӘДӘБИЈЈАТ вә ИНЧӘСӘНӘТ

Редаксијанын үнваны: Бакы-370146, Б. Авакјан күчәси, 529-чу мәһәллә. Телефонлар: баш редактор мүавини 39-50-37, мәсʼул катиб 39-50-67. Шөʼбәләр: елм-публисистика 32-44-47, тәнгид вә әдәбијјатшүнаслыг 32-44-02, нәср 32-38-56, тәсвири сәнәт 32-38-52, мусиги, театр-кино 32-72-50, поезија вә мәктублар 32-44-15, фотолабораторија 32-38-72, мүһасибат 93-24-69.

Баш редактор Н. ҺӘСӘНЗАДӘ.

Редаксија һејʼәти: А. АБДУЛЛА (баш редактор мүавини), М. АБДУЛЛАЈЕВ, М. АФИЈӘТ, Ш. БӘДӘЛБӘЈЛИ, А. ВӘФАЛЫ (мәсʼул катиб), Ч. ГӘҺРӘМАНОВ, Т. ГУЛИЈЕВ, ЕЛЧИН, М. ЗИЈАДОВ, Р. ИБРАҺИМБӘЈОВ, Ф. МЕҺДИ, Б. НӘБИЈЕВ, Ф. ҺҮСЕЈНОВ.

ИНДЕКС 66800 Офсет үсулу илә. Редаксијаја көндәрилән әлјазмалары кери гајтарылмыр.

Бакы шәһәри, «Коммунист» нәшријјатынын мәтбәәси. ФГ 10228 Сифариш 5737